

suomalainen yhteiskunta on muuttanut huomattavasti 1970-luvun jälkeen, näyttävät sosiaaliset ongelmat säilyneen yllättävän samankaltaisina. On mielenkiintoista huomata, että myös sosiaalihuollon keinot vastata sosiaalisiin ongelmiin 1970-luvulla olivat perusolemukseltaan samanlaisia kuin nykypäivänä. Sipilän analyysin ajattomuuden vuoksi teos on edelleen varteenotettava puheenvuoro sosiaalisten ongelmien tutkimista kiinnostuneelle.

Minna Malkamäki

Teoreettinen yleiskatsaus sosiaalityöhön

Sipilä, Jorma: Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi. 1989, 245 s.

Sosiaaliviesti-lehdessä (nro 2/1990) julkaistiin tästä kirjasta seuraavanlainen arvio:

Jorma Sipilän pohdintojen polttopisteessä on sosiaalityö, etenkin sosiaalityön moniaineksinen ja kompleksinen suhde yhteiskuntaan – niin valtiokoneistoon kuin kansalaisten yhteiskunnalliseen toimintaan. Moniaineksinen on kirjakin. Sipilä jäljittää sosiaalityön paikkaa yhteiskunnassa useiden eri yhteiskuntateoreettisten näkökulmien avulla. Teos esittelee huomattavan määrän 1980-luvun yhteiskuntatieteellistä, pääosin kriittistä keskustelua.

Arvioinnin kohteeksi joutuvat mm. yhteiskuntatieteissä vallitsevat eri ihmiskäsitykset. Perinteinen sosiologia antaa perin pessimistisen kuvan modernin länsimaisen yhteiskunnan jäsenen toimintamahdollisuuksista: yhteiskuntarakenne määrää toimintaa ja asettaa sille hyvin altaat rajat, ihminen elää ”rautahäkissä”. Eksistentiaalinen psykologia taas korostaa ihmisen rajatonta vapautta muotoilla itse oma elämänsä.

Sipilä ehdottaa teoreettista kompromissia: on otettava huomioon yhteiskuntarakenteen vaikutukset ihmisten elämään mutta nähtävä myös toimijoiden tietty autonomia ja vapaus toimintansa muuttamiseen. Tämänäsuuntaisen ihmiskäsityksen Sipilä löytää sosiaalipsykologisesta tutkimuksesta.

Sosiaalityön asiakastilanteen molemmat osapuolet sijoitetaan kirjassa

yhteiskunnalliseen ja historialliseen yhteyteensä. Sosiaalityöntekijä edustaa viime vuosisadan vaihteen Englannissa ja Yhdysvalloissa syntynyttä ja keskeiset piirteensä ja ongelmansa (esim. ikuinen ristiriita yksilötyön ja ”rakenteellisen” työn välillä) saanutta ammattikuntaa. Hänen toimeksiantajanaan toimii ideologisia tavoitteita julistava mutta toimintavaltaaan byrokraattinen sosiaalivaltio.

Sosiaalityön asiakkuuden taustalla taas on kansalaisten keskinäisten tukiverkostojen ja perinteisten yhteisöjen heikentyminen ja näiden aiemmin täyttämien tehtävien siirtyminen julkisen vallan hoidettaviksi.

Sosiaalityöntekijät ja myös heidän usein byrokraattiset toimintaorganisaationsa pyrkivät valikoimaan asiakkaitaan ja rajoittamaan käsiteltäväksi otettavia ongelmia. Valikoinnin läpäisseen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaamiseen jää silti vielä monia ongelmia: osapuolet määrittelevät tilanteen, roolinsa ja tavoitteensa usein toisistaan poikkeavasti. Heiltä voi puuttua yhteinen kieli ja yhteinen kokemusmaailma asioiden käsittelemiseen.

Sosiaalityöntekijät eivät asiakastilanteissa useinkaan pyri ensisijaisesti yhteisymmärryksen saavuttamiseen asiakkaan kanssa vaan suuntautuvat ennemmin kohti omia tai organisaationsa (tai myös työyhteisön epävirallisen työpaikkakulttuurin) asettamia tavoitteita. Ihmistyössä ei Sipilän mukaan kuitenkaan ole olemassa teknologisia taikatemppeja, jolloin lähes ainoaksi työvälineeksi jää työntekijän ja asiakkaan välinen kommunikatioprosessi, jolle edellytyksinä ovat mm. molemminpuolinen luottamus ja

yhteisymmärrys sekä asiakassuhteen riittävä kesto.

Kirjan päätösluvussa Sipilä jakaa sosiaalityön mielenkiintoisella tavalla kolmeen ideaalityyppiseen osaan: byrokraatiatyöhön, palvelutyöhön ja psykososiaaliseen työhön. Byrokraatiatyö on työtä, jonka tekemisen tavat ja päämäärät määrittelee valmis säännöstö (esim. lait, ohjekirjeet, viraston sisäiset normit). Palvelutyö tarkoittaa neuvontaa ja ohjausta, joka tapahtuu asiakkaan aloitteesta. Psykososiaalinen työ taas pyrkii ihmisen psyykkiseen selviytymiseen, usein myös hänen toiminta- ja ajattelutapansa muuttumiseen. Näillä sosiaalityön eri alueilla on Sipilän mukaan toisistaan poikkeavat toimintatavat, erilaiset sisäiset logiikat, jotka edellyttävät erilaista suhtautumistapaa asiakkaaseen ja hänen elämäntilanteeseensa sekä mieluiten jopa erillisiä toimintaorganisaatioita.

Sipilä ennustelee täten Suomeenkin sosiaalityön sisäisen eriytymisen ja työnjaon uutta kierrosta, josta Ruotsissa ja Norjassa on jo merkkejä. Tällä hetkellä hänen esittämänsä työnjako ei toimi. Palvelutyötä tekevät kaikki asiakastyössä olevat sosiaalityöntekijät organisaatiosta riippumatta. Perinteiseen ”byrokraatiatyöhön” eli toimeentulotuen jakoon ja mm. lastensuojelun pakkotoimiin liittyy paljon ei-byrokraattisia ja epävirallisia piirteitä. Psykososiaaliseen työhön erikoistuneet ja korkeammasta ammatillisesta statuksesta nauttivat erillisorganisaatiot valikoivat asiakkaansa ja käsittelemänsä ongelmat niin tarkoin, että monien asiakkaiden kohdalla sosiaalitoimistot vastaavat edelleen niin psykososiaalisesta, by-

rokratia- kuin palvelutyöstäkin.

”Tieteellisesti argumentoiva sosiaalityötä koskeva ajattelu on pakko hajottaa pienemmiksi kokonaisuuksiksi”, kirjoittaa Sipilä. Hän itse pyrkii teoksessaan kuitenkin kokoamaan yhteen lähes kaiken viime aikojen yhteiskuntatieteellisen keskustelun. Kirjan kokonaisuus jää tällöin selkiytymättömäksi ja useat teoreettiset näkökulmat osin pintapuolisesti esitellyiksi.

Relevantteja yhtymäkohtia yhteiskuntateorian ja sosiaalityökeskustelun välille Sipilä löytää runsaasti, näitä yhtymäkohtia hän ei itse kuitenkaan ryhdy syventämään. Teos soveltunee siten lähinnä sosiaalityön opetukseen johdantona sosiaalityöhön liittyvään yhteiskuntateoreettiseen keskusteluun.

Yllä olevassa kirja-arviossa nuori vastavalmistunut sosiaalityöntekijä ruotii aiemman professorinsa uutuuskirjaa varsin kriittisesti. Työskentelin arvion kirjoittamisen aikaan sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijänä ja riveillä ja rivien väleissä kuuluu 1980-luvulla yleinen syytös sosiaalityön tutkijoita kohtaan siitä, ettei heidän teorioistaan ole käytännön sosiaalityölle hyötyä. Kovin suoraan en tätä kritiikkiä Jorma Sipilän kirjan arviossa voinut kuitenkaan esittää, sillä monet hänen pohdintansa itse asiassa selittivät oman arkityöni piirteitä. Alkusanoinaan Sipilä itse myös varoittaa toivomasta teorialta liikaa, sillä ammattikäytäntöjen läpitieteellistäminen ei hänen mukaansa ole mahdollista. Arviossani kuuluu lisäksi perussosiaalityön tekijän kritiikki – ja kenties kateus – perheneuvoloiden,

A-klinikoiden ja muiden erityistoimipisteiden sosiaalityötä kohtaan. Sosiaalitoimistosta käsin katsottuna näytti siltä, että sosiaalityön erikoisalat keräävät paitsi motivoituneimmat asiakkaat myös ammatillisen statuksen ja arvonannon.

Sipilän kirja todellakin soveltui sosiaalityön opetukseen – siitä tuli Suomessa yksi sosiaalityön tutkintovaatimusten kulmakivistä koko 1990-luvun ajaksi. Kirja antaa sosiaalityöstä ja sen yhteiskunnallisista ja historiallisista taustoista monipuolisen kuvan enkä enää menisi väittämään, että kirjan kokonaisuus jää selkiytymättömäksi. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston pääsykoekirjana kirja palveli vielä vuonna 2002, joten sillä on ollut hämmästyttävän pitkä elinikä. Kirja ei tunnu vielääkään varsinaisesti vanhentuneelta ja suurin syy sen siirtämiseen sivuun kurssivaatimuksista lieneekin sen julkaisuvuosi: ”Eihän kukaan vuonna 2005 kehtaa enää 1980-luvulla julkaistua kirjaa lukea – tai ainakaan luetuttaa sellaista opiskelijoilla”. Kauaa ei mene siihen, kun 1990-luvun eli ”vanhan vuosituhanen” julkaisutkin löytyvät poistohyllystä.

Sosiaalityön jäljillä kuitenkin käy keskustelua selvästi eri kumppanien kanssa kuin nykykirjat. Yhteiskuntatieteellisten muotivirtausten muutoksen huomaa. Sipilän kirjan merkitys oli nähdäkseni juuri siinä, että se kokosi 1980-luvun keskeiset yhteiskuntateoreettiset keskustelut ja toi ne suuntaansa etsivän suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen saataville. Jari Heinosen viittä vuotta aiemmin ilmestyneen lisensiaattityön *Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruk-*

tuurin menetelmänä tavoin Sipilän kirja sovelsi sosiaalivaltiokritiikkiä sosiaalityön tutkimukseen mutta samalla Sipilä kuitenkin jo avasi tien 1990-luvulle, sosiaalityön sisällöistä lähtevään tutkimukseen. *Sosiaalityön jäljillä* oli silta 1980-luvun kriittisen yhteiskuntateorian nimiin vannoneesta tutkimuksesta 1990-luvun sosiaalityön omista ilmiöistä ja ongelmista nousevaan tutkimukseen. Sitä kirjoittamaan tarvittiin sosiaalipoliitikko, jolle suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen kehittyminen oli tärkeää.

Teppo Kröger

Mihin katosi marginaalisten miesten kapinapotentiaali?

Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino. 1994, 277 s.

Miksi mieheyttä pitäisi tutkia? Eikö valtavirtatutkimuksessa ja länsimaisen ajattelun normeissa ole jo riittävästi miestä? Osin näihin kysymyksiin vastauksena julkaistiin vuonna 1994 Jorma Sipilän ja Arto Tiihosen toimittama antologia. Kyseessä oli ladunavaus: ensimmäinen monitieteinen ja -metodinen suomalaisten laatima miestutkimuskirja. Antologia ilmestyi ajankohtana, jolloin mieheyttä alettiin Suomessa vasta tutkia. Sitä vastoin Pohjois-Amerikassa, Britanniassa ja Australiassa mies- tai maskuliinisuuden tutkimus muodosti jo oman selvärajaisen, vaikka marginaalisen koulukuntansa valtavirtatutkimukseen nähden. Kaiken kaikkiaan 1970-luvulta alkanut miehiä koskeva tutkimus paikantuu feminismin suuren aallon, naistutkimuksen ja homotutkimuksen lähtökohtiin.

Miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevä tutkimus samoin kuin sukupuolen tutkimus on vahvistunut, vaikka se edelleen onkin marginaalista Suomessa. Myös antologian ilmestymisajankohtaa luonnehtinut suomalaisen miestutkimuksen yhtenäiskulttuuri on ymmärtääkseni jonkin verran hajonnut. Miessukupuolta purkavaksi ja kyseenalaistavaksi koulukunnaksi on julistautunut kriittinen miestutkimus, joka on julkilausutusti profeminististä ja tekee selvän pesäeron naisvastaiseen miesten tutkimiseen. Nykyisin